

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۱۳

فصلنامه علوم و فنون نظامی

سال چهاردهم، شماره ۴۵، پاییز ۱۳۹۷

صص ۷۵-۹۱

بررسی تأثیر توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران

حمید حسن پور^{۱*}

علی ترشیزی برگوئی^۲

چکیده

امروزه آمریکا به بهانه مبارزه با تروریسم تلاش می‌نماید تا امنیت منطقه‌ای در غرب آسیا را بی‌ثبات و ناامن نشان دهد و حضور خود را در کشورهای منطقه غرب آسیا توجیه نماید. در این راستا سعی نموده بخش عمده بودجه نظامی خود را صرف ایجاد و توسعه پایگاه‌های نظامی نماید. مقاله حاضر با هدف بررسی تأثیر توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا در زمینه توسعه پایگاه‌های زمینی، هوایی و دریایی به منظور تأثیر آنها بر امنیت نظامی جمهوری ایران انجام گرفته است. این تحقیق از نوع کاربردی است و تبیین آن از طریق مصاحبه با تحلیل‌گران جامعه اطلاعاتی آجا و ستاد کل نیروهای مسلح و مطالعه اسناد و مدارک معتبر به روش توصیفی مورد بررسی قرار گرفت. پرسش‌نامه حاوی ۱۲ سؤال بسته با جامعه نمونه ۴۰ نفری است و پایایی آن از طریق آزمون فرض خی ۲ با ضریب آلفای کرونباخ ۹ تأیید شد. نتیجه تحقیق نمایان می‌سازد که مهمترین دلایل توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا، در مرحله اول امنیت مسیر حمل و نقل انرژی و در مرحله دوم ایجاد امنیت برای متحدین آمریکا از جمله رژیم صهیونیستی می‌باشد و جمهوری اسلامی ایران باید با افزایش قابلیت‌های نظامی، بازدارندگی در عرصه‌های مختلف را افزایش دهد.

واژه‌های کلیدی:

راهبرد، تجهیزات، پایگاه، آمریکا، منطقه غرب آسیا، امنیت نظامی، جمهوری ایران

ژورنال علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

عضو هیئت علمی دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

^۲ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی

* رایانامه نویسنده مسئول: h_hasanpour@hotmail.com

مقدمه

تأکیدهای اسناد راهبردی آمریکا نشانگر آن است که سیاست مهار ایران به شدت مورد تأکید است و در راستای تقابل با ج.ا.ایران، آمریکا در منطقه غرب آسیا به برخی از کشورهای متحد خود به ویژه عربستان و رژیم صهیونیستی تجهیزات نظامی فراوانی را واگذار نموده و رقابت تسلیحاتی را بین کشورهای منطقه به راه انداخته است. همچنین پایگاه‌های متعددی در کشورهای منطقه غرب آسیا ایجاد نموده و با ایجاد سپر دفاع موشکی از منافع رژیم صهیونیستی حمایت می‌نماید و به متحدین خود اطمینان می‌دهد که از هر گونه اقدام نظامی ج.ا.ایران علیه کشورشان در امان خواهند بود. از نظر جغرافیایی تعداد ۲۷ کشور در منطقه مسئولیت فرماندهی مرکزی آمریکا قرار دارند که قرارگاه‌های مقدم عملیاتی ارتش آمریکا شامل قرارگاه زمینی در کویت، قرارگاه هوایی در قطر و قرارگاه دریایی در بحرین هدایت نیروهای نظامی این کشور را در منطقه به عهده دارند. اجرای پژوهش حاضر به لحاظ علمی و عملی دارای کارکردهای مهمی از جمله تغییر و تحولات محیطی و عواملی که تمامیت ارضی کشور را تهدید می‌کنند، رصد، ارزیابی و تشخیص داده و به شناخت ابعاد برهم زننده موازنه نظامی ج.ا.ایران و کشورهای متحد آمریکا در منطقه غرب آسیا کمک خواهد کرد. همچنین با توجه به راهبرد مهار و محدودسازی ج.ا.ایران توسط آمریکا و حمایت از کشورهای عربی و رژیم صهیونیستی از طریق تجهیز آنها به تسلیحات نظامی پیشرفته و استقرار در پایگاه‌های توسعه یافته در کشورهای پیرامون ج.ا.ایران، لازم است شاخص‌های تأثیرگذار از حضور ارتش آمریکا در منطقه غرب آسیا و نقش متحدین اصلی این کشور در حوزه نظامی، شناسایی تا از این طریق مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت نظامی کشورمان احصاء گردد. با توجه به مطالب گفته شده، محقق در این مقاله به دنبال آن است که مشخص نماید، توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا، چه تأثیری بر امنیت نظامی ج.ا.ایران دارد.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به ماهیت موضوع پژوهش، این پژوهش از نوع کاربردی بوده و به روش تحقیق توصیفی با رویکرد آمیخته‌ای از روش‌های کمی و کیفی می‌باشد. برای انجام این پژوهش، جمع‌آوری اطلاعات به دو روش میدانی و کتابخانه‌ای صورت گرفته است. برای این کار، ادبیات موضوع و مطالعات میدانی موثق انجام شده توسط دیگران، مورد مذاقه قرار گرفته و سایر اطلاعات مورد نیاز از طریق جستجوی کتابخانه‌ای، اینترنتی و بانک‌های اطلاعات داخلی و خارجی به دست آمده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۸۰ نفر از رؤسا، مدیران و وابستگان نظامی شاغل و بازنشسته در معاونت اطلاعات آجا و ستاد کل نیروهای مسلح، کارشناسانی هستند که بین ۱۰ تا ۲۵ سال در سامانه اطلاعاتی شاغل بوده‌اند و اکثر آنها موضوعات اطلاعاتی را تدریس می‌نمایند و به مسائل آمریکا در منطقه غرب آسیا به ویژه

اقدامات این کشور در حوزه نظامی در این منطقه تسلط کامل دارند. همچنین به صورت گزینشی اسناد و مدارک معتبر و در دسترس برای مطالعه و بررسی انتخاب شده‌اند که حجم نمونه آن با استفاده از فرمول کوکران و جدول مورگان ۴۰ نفر و روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی ساده می‌باشد. در این پژوهش، متغیرهای مستقل با استفاده از پاسخ‌های جمع‌آوری‌شده از طریق پرسش‌نامه، توسط محقق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین به منظور بررسی آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد تا تأثیر اقدامات نظامی راهبردی آمریکا در منطقه غرب آسیا بر امنیت نظامی ج.ا.ایران تعیین و مشخص گردد. پایایی پرسش‌نامه در پژوهش حاضر، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS از طریق محاسبه آلفای کرونباخ سنجیده شده و مقدار آن برابر ۰/۹ به دست آمده است.

مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در راستای مسأله پژوهش حاضر، تحقیقات مختلفی انجام شده که هر یک از زاویه دید متفاوتی موضوع را مورد بررسی قرار داده‌اند. برخی پژوهش‌ها در این حوزه، صرفاً مواضع ایالات‌متحده نسبت به شورای امنیت سازمان ملل متحد در مورد دخالت نظامی این کشور در عراق را بررسی نموده‌اند. برخی دیگر به پیامدهای حضور نظامی آمریکا در کشورهای عربی خلیج فارس پرداخته‌اند و برخی دیگر رابطه استراتژی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تهدیدهای منطقه‌ای و بین‌المللی را مورد بحث قرار داده‌اند.

با توجه به دسته‌بندی‌های مورد اشاره، برخی پژوهش‌های نگاشته شده است در این حوزه در جدول زیر آورده شده‌اند:

جدول (۱) پیشینه پژوهش

نویسندگان (سال) - روش	مهم‌ترین یافته‌ها
جاودان، محمد (۱۳۸۷) - توصیفی ° تحلیلی	این پژوهش راه‌کارهای مقابله و خنثی نمودن تهدیدات نظامی آمریکا را قدرت‌سازی از طریق همکاری بین‌المللی، استراتژی ائتلاف و اتحاد، انسجام اجتماعی، وفاق ملی، اتخاذ راهبردهای مقابله با جنگ روانی - تبلیغاتی، بهره‌گیری مناسب از توانمندی‌های ژئوپولیتیکی، ایجاد یک قدرت نظامی فراگیر و بازدارنده از طریق بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین و همچنین لزوم بهره‌گیری از ظرفیت‌های قدرت نرم عنوان نموده است.
درویشی، فرهاد (۱۳۸۹) - توصیفی ° تحلیلی	نتایج احصاء شده از این پژوهش بیانگر این است که رشد نظامی‌گرایی آمریکا بعد از بحران خلیج فارس در منطقه، وابستگی کشورهای عربی به آمریکا و در نتیجه کاهش مشروعیت داخلی دولت‌های آنها را به دنبال داشته است.
خیری بناب، رحمان (۱۳۹۱) - توصیفی ° تحلیلی	یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد طرح خاورمیانه بزرگ بیش از هر چیز امنیت سیاسی ج.ا.ایران، به معنای ثبات سازمان و یا نظام حکومتی و ایدئولوژی مشروعیت بخش به حکومت و دولت آن را به چالش می‌کشد.

تا آغاز قرن بیستم تحولات شگرفی در تمام نظام بین‌الملل به وجود نیامد اما دو جنگ جهانی هر کدام به گونه‌ای مناسبات جهانی را متحول ساختند. در دوران جنگ سرد به دلیل نفوذ شوروی، حضور آمریکا در منطقه غرب آسیا محدود و نسبی بود. فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی این قدرت را به آمریکا داد تا به صورت همه‌جانبه‌تری خواهان تنظیم مناسبات موجود در منطقه، به نفع خود باشد. بر این اساس، آمریکا که خود را یکه‌تاز میدان می‌دید، سیاست خارجی خود را پس از جنگ سرد، مبتنی بر مداخله‌گرایی تهاجمی قرار داد. آمریکا تروریسم را در قالب بنیادگرایی اسلامی، و دموکراسی را در لوای اصول حقوق بشر جهان شمول به کار برد؛ از تروریسم برای حفظ وضع موجود کشورهای اقتدارگرا استفاده نمود، و از دموکراسی برای تغییر در حکومت‌های ناهمراه بهره گرفته می‌شد (لیاخفسکی، ۱۳۸۲). در شرایط کنونی سلطه نظام تک قطبی و به ویژه پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ دولت آمریکا به بهانه حادثه مذکور خود را مجاز می‌داند در تمام ابعاد زندگی مردم این منطقه دخالت ناروا داشته باشد. این حادثه آن‌چنان در تعاملات بین‌المللی موثر بوده که مبنایی برای تقسیم بندی تاریخ محسوب می‌شود و تحولات جامعه بین‌المللی را به دوره پیش و پس از حادثه ۱۱ سپتامبر تقسیم بندی می‌کند.

اهمیت اقتصادی منطقه غرب آسیا

منطقه غرب آسیا از جهت رشد و توسعه اقتصادی از مناطق در حال توسعه جهان محسوب می‌شود. هرچند که خاورمیانه و قلب آن یعنی منطقه خلیج فارس دارای تمدن، تاریخ و فرهنگ کهنی می‌باشد، اما آنچه که این منطقه را در جهان به این درجه از اهمیت رسانده است، معادن سرشار انرژی خصوصاً «نفت» آن می‌باشد. امتیازی که هیچ ویژگی دیگری نمی‌تواند در دنیا با آن رقابت کند. در کشورهای واقع در کرانه خلیج فارس علاوه بر تولید نفت، گاز طبیعی نیز از منابعی است که به علت فراوانی ذخایر آن بر اهمیت این منطقه در خاورمیانه افزوده است (لوئیس، ۱۳۹۱).

اهمیت نظامی منطقه غرب آسیا

منطقه غرب آسیا محل تلاقی سه قاره بزرگ آسیا، اروپا و آفریقا و مشتمل بر قلمروها و آبراه‌هایی است که در زمره پراهمیت‌ترین مناطق ژئواستراتژیک جهان می‌باشد. وجود کانال‌ها و تنگه‌های استراتژیکی مانند کانال سوئز (محل اتصال دریاهای مدیترانه و سرخ در مصر)، تنگه هرمز (محل اتصال خلیج فارس و دریای عمان)، تنگه باب‌المندب (دریای سرخ به خلیج عدن در جنوب غربی عربستان)، نقش برجسته این منطقه را دو چندان کرده است. به همین منظور، تسلط بر این منطقه یکی از اصلی‌ترین منازعات دو ابرقدرت شوروی سابق و آمریکا در دوران جنگ سرد بود. در میان مناطق استراتژیک

خاورمیانه، آبراه خلیج فارس و تنگه هرمز به لحاظ سوق‌الجیشی و ژئواستراتژیکی، یکی از چهارده نقطه مهم جهان به شمار می‌رود (برکشلی، ۱۳۷۸).

ارزش نظامی منطقه غرب آسیا برای آمریکا

از نظرگاه جغرافیایی، سیاسی، امنیتی، با فروپاشی شوروی سابق به عنوان یکی از قطب‌های ساختار قدرت جهانی در نیمه دوم قرن بیستم، ساختار ژئوپلتیک جهانی دچار تحول گردید و آمریکا به عنوان قدرت فرمانطقه‌ای و جهانی بدون رقیب ماند و فرصت یافت تا حضور فیزیکی بیشتری در منطقه پیدا نماید و با اشغال افغانستان و عراق نفوذ خود را در کشورهای حوزه خلیج فارس افزایش دهد. با نگاهی به جنگ‌های اخیر در منطقه غرب آسیا مشخص می‌گردد که آمریکا تلاش دارد تا از یک سو با ناامن جلوه دادن منطقه و از سوی دیگر ناتوان نشان‌دادن کشورهای منطقه در حل بحران‌های منطقه‌ای حضور خود را توجیه نموده و با استقرار در مناطقی از این کشورها با تبلیغات فراوان ارزش کاربری تجهیزات نظامی را در نظر مقامات این کشورها بالا برده و آنان را ترغیب نمایند تا نسبت به خرید این‌گونه تجهیزات و یا مشابه آن اقدام نمایند. با توجه به تحولات و دگرگونی‌های عمیق و جاری در عرصه مناسبات بین‌المللی، در آغاز قرن ۲۱ به عنوان مهم‌ترین کانون توجهات قرار گرفته است و به تعبیر کلاسیک ژئوپلتیک «هارتلند انرژی جهان» یا قلب زمین در منطقه غرب آسیا واقع شده است (اژدری، سال ۱۳۸۵).

راهبرد امنیت ملی آمریکا در منطقه غرب آسیا

آخرین سند راهبرد امنیت ملی آمریکا، همکاری اقتصادی و سیاسی با شرکا و متحدان را یکی از اولویت‌های این کشور قلمداد نموده است. آمریکا برای تغییر نظام سیاسی کشورهای منطقه، مطابق نظر آمریکا، بحث اصلاحات گام‌به‌گام را مطرح نموده است. البته در مورد شورای همکاری خلیج فارس، بحث یکپارچگی آن مطرح گردیده است. اتهام تلاش ایران برای دستیابی به سلاح کشتار جمعی کماکان مطرح گردیده است. آمریکا با طرح این موضوع به‌عنوان یک مسئله حل‌نشده نوعی ایران‌هراسی را برای تحقق اهداف منطقه‌ای و بین‌المللی خود دنبال می‌کند. در سطح منطقه ایران‌هراسی موجب نزدیکی هرچه بیشتر کشورهای حاشیه خلیج فارس به آمریکا می‌شود و در سطح بین‌المللی زمینه اجماع برای فشار بیشتر بر ایران را فراهم می‌کند (تبیین، ۱۳۹۶).

مفهوم امنیت در بعد نظامی

امنیت نظامی در هر جامعه‌ای به مفهوم آن است که کشور از خطر تهدیدهای نظامی در امان باشد. بدیهی است یک جامعه در صورتی می‌تواند امنیت نظامی داشته باشد که علاوه بر داشتن قابلیت‌های

نسبی لازم سیاسی، اقتصادی، علمی، فناوری، انسانی، عمق راهبردی و رهبری قوی، نیروهای مسلح آن جامعه نیز از قدرت و توان رزمی نسبی برتر برای پاسخ‌گویی به تهدیدهای بالقوه و بالفعل نظامی موجود علیه کشور برخوردار باشند؛ به عبارت دیگر برای رسیدن به امنیت نظامی، کسب و توسعه عوامل و مولفه‌های قدرت نظامی برتر در ابعاد محسوس و نامحسوس و برتر ساز نسبت به دشمنان و رقیبان، ضرورتی حیاتی دارد و نیل به این عوامل تنها در سایه وجود رهبری توانا، اقتصاد قوی، فناوری پیشرفته، وسعت مناسب سرزمین، نیروی انسانی کافی، طرح‌ریزی‌ها و برنامه‌ریزی‌های واقع‌بینانه و همه‌جانبه راهبری میسر است (تهامی، مجتبی، ۱۳۹۰).

نقش جمهوری اسلامی ایران در امنیت نظامی منطقه غرب آسیا

نقش ایران در امنیت نظامی منطقه غرب آسیا، از یک نگاه غربی در مهندسی تهدیدات در بین کشورهای خلیج فارس و خاورمیانه جایگاه بسیار محوری است. از منظرگاه ژئوپلیتیسین‌های آمریکایی جایگاه ایران مانند یک شکل هندسی دوزنقه است که ایران در قطرهای این شکل هندسی به عنوان کشوری است که بی‌ثباتی منطقه را به وجود آورده است. این مسأله خود یک زاویه نگاه به جایگاه ایران در بین کشورهای خلیج فارس داده است. زیرا ج.ا.ایران می‌تواند در هر لحظه که اراده کند بر ۶۰٪ از منابع انرژی جهان اثر گذار باشد (سلامی، سال ۱۳۸۶).

مؤلفه ایجاد توازن قدرت در کشورهای منطقه و امنیت نظامی ج.ا.ایران

کلیه شاخص‌ها و آمار مربوط به هزینه‌های دفاعی جاری در جهان، این امر را برجسته می‌سازد که یک چرخش قدرت در حال وقوع است. تدارکات تسلیحاتی در سطح جهان رو به رشد است و در کشورها و مناطقی که پیش از این اهمیت چندانی نداشته‌اند مشهودتر می‌شود. این تغییر توازن عمدتاً به ضرر غرب و اتحادیه اروپا روی می‌دهد (زونی استنلی، ۱۳۹۶).

عربستان سعودی یکی از بازیگران اصلی در غرب آسیا از متحدان منطقه‌ای ایالات متحده آمریکا محسوب می‌شود که دارای تاثیرگذاری‌های قابل توجهی در عرصه تحولات منطقه‌ای است. عربستان به دلیل وسعت سرزمینی منابع عظیم نفتی موقعیت ژئوپلیتیک و جایگاه مذهبی در جهان اسلام و ادعای آن کشور در خصوص رهبری جهان عرب و همچنین پیوندهای راهبردی در نظام سلطه به صورت طبیعی به عنوان رقیب منطقه‌ای عمده برای ایران محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر فرایند سیاست‌های خارجی سعودی دچار تحولات جدی شده است. تخاصم نرم با ج.ا.ایران در حوزه دیپلماسی عمومی متمرکز بر تصویرسازی فرقه‌ای و تروریستی از ایران است (گزارش تحلیلی، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، ۱۳۹۷).

اختصاص بودجه‌های هنگفت، واردات فزاینده تسلیحات، تاکید بیشتر بر رزمایش‌های نظامی، دخالت در درگیری‌های نظامی در منطقه هیچ شکی را باقی نمی‌گذارد که کشورهای عرب در حال نظامی‌شدن هستند (زونی استنلی، ۱۳۹۶). آمریکا همواره تلاش خود را به منظور نفوذ هرچه بیشتر در کشورهای همسایه ج.ا.ایران به عمل آورده و توانسته از طریق توسعه پایگاه‌های خود علاوه بر آن هدایت اقدامات مقابله‌ای با ج.ا.ایران، به صورت کاملاً جدی و آشکار از حضور رقیبان مطرح در جهان همچون چین و روسیه جلوگیری نماید. در این راستا از اهرم‌های مختلفی از جمله، درگیر نمودن کشورهای رقیب با مشکلات داخلی و تبلیغات گسترده در جهت ناکارآمدی سامانه‌های تسلیحاتی آنها اقدام می‌نماید (گزارش تحلیلی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، وزارت علوم، ۱۳۹۶).

معرفی پایگاه‌های مهم آمریکا در منطقه غرب آسیا

تعداد ۲۷ کشور در حوزه مأموریت فرماندهی مرکزی آمریکا سنتکام وجود دارد که ج.ا.ایران نیز در حوزه این فرماندهی ارتش آمریکا قرار دارد. آمریکا در کویت، عربستان، بحرین، قطر، امارات متحده عربی، عمان، اردن، عراق، سوریه و رژیم صهیونیستی پایگاه دارد و یا از پایگاه‌های آن‌ها استفاده می‌کند (مقاله گروه دفاع و امنیت، رورنامه مشرق، ۱۳۹۰/۹/۱۳).

پایگاه‌های نظامی آمریکا در کشور کویت

کشور کوچک کویت بیشتر شبیه به یک پادگان بزرگ نظامی آمریکا است. عناصر مختلفی از نیروهای آمریکایی تقریباً در کلیه پایگاه‌های نظامی کویت متمرکزند که این نیروها به صورت مشترک با ارتش کویت فعالیت می‌کنند و محل استقرارشان پایگاه هوایی احمد الجابر، پایگاه زمینی الدوحه، جزیره فیلکه، فرودگاه کویت و بندر الاحمدی است. اما نیروهای هوایی و دریایی عمده ای از آمریکا و همچنین نیروهایی از ستاد فرماندهی ستاد کل ارتش آمریکا در پایگاه هوایی علی السالم و اردوگاه نظامی عریفجان قرار دارند. تعداد نیروهای آمریکایی در کویت حدود ۱۰ هزار نظامی، ۵۲۲ تانک و تجهیزات جنگی برای یک تیپ زره پوش (سه گردان)، ۵۲ هواپیمای جنگنده و ۷۵ بالگرد آپاچی و یگان‌های موشکی پاتریوت است (مؤمنی، ۱۳۸۴).

پایگاه‌های نظامی آمریکا در عربستان سعودی

از سال ۱۹۹۰ عربستان سعودی پذیرای نیروهای آمریکایی شده است و در مناطق مختلفی از جمله: دمام، هفوف، خبر، تبوک، ینیع، پایگاه ملک عبدالعزیز در الظهران، پایگاه دریایی ملک فهد در جدّه، پایگاه هوایی ملک خالد در ابها، پایگاه ریاض و پایگاه نظامی الطائف مستقر می‌باشند. در این میان

پایگاه هوایی امیر سلطان در جنوب ریاض، مهم‌ترین پایگاه نیروهای نظامی آمریکا در عربستان محسوب می‌شود (مؤمنی، ۱۳۸۴).

پایگاه‌های نظامی آمریکا در بحرین

مقر استقرار ناوگان پنجم نیروی دریایی آمریکا پایگاه دریایی منامه بحرین است که حوزه فعالیت آن خلیج فارس و دریای عمان و اقیانوس هند است. در حال حاضر بیش از ۴۰۰۰ نفر از نیروی دریایی آمریکا در این کشور مستقر می‌باشند (فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، ۱۳۸۱). ناوگان پنجم آمریکا در بحرین فقط ۲۰۰ کیلومتر از سواحل کشورمان فاصله داشته و ناوگان‌های دریایی آمریکا در قالب ناوگروه‌های هواپیمابر و بالگردان‌بر به صورت دوره‌ای به همراه تجهیزات و تسلیحات سازمانی خود در آب‌های منطقه مستقر می‌شوند (مقاله گروه دفاع و امنیت، رورنامه مشرق، ۱۳۹۰).

پایگاه‌های نظامی آمریکا در قطر

پایگاه هوایی «العدید» قطر در مختصات ۵۷ N ۰۶ - ۲۵ E ۵۵ ۱۸ واقع است. مرکز اصلی کنترل فرماندهی نیروی هوایی آمریکا در منطقه و مقر ستاد فرماندهی مرکزی ارتش آمریکا می‌باشد، فاصله این پایگاه تا ج.ا. ۲۷۵ کیلومتر می‌باشد. این پایگاه بر اساس همکاری میان دوحه^۱ و واشنگتن در اختیار نیروهای آمریکایی قرار گرفته است. آمریکا از این پایگاه برای حمله به عراق و افغانستان استفاده کرد. پایگاه هوایی العدید قطر ابرپایگاه^۱ آمریکایی‌ها در منطقه است (مقاله گروه دفاع و امنیت، رورنامه مشرق، ۱۳۹۰). این پایگاه دارای بزرگترین باند پروازی در کشورهای حوزه خلیج فارس است به طوری که قادر است هواپیماهای غول‌پیکر سوخت‌رسان KC-135 و KC-10 و هواپیماهای بمب‌افکن B.2 را سرویس دهی نماید. این پایگاه ظرفیت پذیرش ۱۸۰ فروند هواپیما را دارد و محل استقرار ستاد گروه ۳۱۹ شناسایی هوایی آمریکا با بمب‌افکن‌ها، جنگنده‌ها و هواپیماهای شناسایی می‌باشد (چارلمرز جانسون، ۱۳۸۴).

پایگاه‌های نظامی آمریکا در امارات متحده عربی

نیروهای آمریکایی از امکانات نظامی مختلفی در پایگاه‌های امارات متحده عربی برخوردارند، که از جمله آن‌ها می‌توان به پایگاه هوایی الظفره در ابوظبی، فرودگاه بین‌المللی الفجیره، بندر زاید، بندر رشید، جبل علی در دبئی و بندر فجیره اشاره نمود (مؤمنی، ۱۳۸۴).

1. Super Base

مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا

منطقه غرب آسیا علاوه بر موقعیت ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک برای قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای، بازاری است با دروازه‌های باز در قبال انواع تسلیحات سبک و سنگین نظامی آمریکا، زیرا میزان هزینه‌های نظامی این کشور درصد بالایی از تولید ناخالص ملی و بودجه عمومی را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۷۹ رهنامه ارتش آمریکا در رابطه با خلیج فارس بر مبنای تشکیل نیروی واکنش‌گر سریع برای مداخله نظامی به هنگام روبرو شدن منافع آمریکا با تهدید و خطر، برپایی شبکه‌ای از پایگاه‌های نظامی کمربندی‌شکل، استفاده از سامانه هشدار سریع به منظور آسان‌سازی عکس‌العمل سریع و گسترده نیروهای نظامی آمریکا در زمان دلخواه در منطقه تشکیل گردید. در این راستا منطقه غرب آسیا، به ویژه حوزه خلیج فارس و شبه‌جزیره عربستان برای آمریکا سومین خط دفاعی راهبردی در معادلات نظامی، محسوب می‌گردد. خط دفاعی اول عبارت از خود ایالات متحده آمریکا و خط دفاعی دوم شامل قاره اروپا است (عزتی، عزت‌الله، ۱۳۸۰).

انگیزه حضور نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا دارای ابعاد پیچیده‌ای است و آشکار می‌سازد که حضور این کشور در قلب جهان اسلام مهمترین بخش از سناریوی آمریکا برای تحقق نظم نوین جهانی است. در نگرش نظام بین‌الملل جدید، حاکمیت سیاسی ایران چالش بزرگی علیه محیط بین‌الملل است و برای تغییر یا تعدیل آن باید بر نقاط ضعف آن فشار آورد. در واقع به نظر می‌رسد برنامه خلع سلاح ایران که به صورت طرحی جامع از سوی نظام بین‌الملل دنبال می‌شود، صرفاً بهانه‌ای برای تغییر فرایند حاکمیت سیاسی و یا حداقل تعدیل آن به نفع اصول و هنجارهای نظام بین‌الملل جدید است (افضلی، ۱۳۸۵). آمریکا با ادامه روابط تنش‌آلود با ایران به راحتی می‌تواند حضور در منطقه غرب آسیا را برای دولت‌های همسایه ایران توجیه کند. برتری آمریکا در خلیج فارس نقش قاطعی در برتری جهانی آمریکا بازی می‌کند (ذوالفقاری، ۱۳۸۴). به هر حال حضور آمریکا در منطقه و اقدامات نظامی آن عامل اصلی ناامنی، بی‌ثباتی در مسائل و مشکلات داخلی منطقه است و این امر نهفته در برآیند مستقیم عملکرد کشورهای منطقه است که ضرورتاً برای از میان بردن معلول باید علت آن را از میان برد (مولایی، ۱۳۸۲).

مدل مفهومی تحقیق

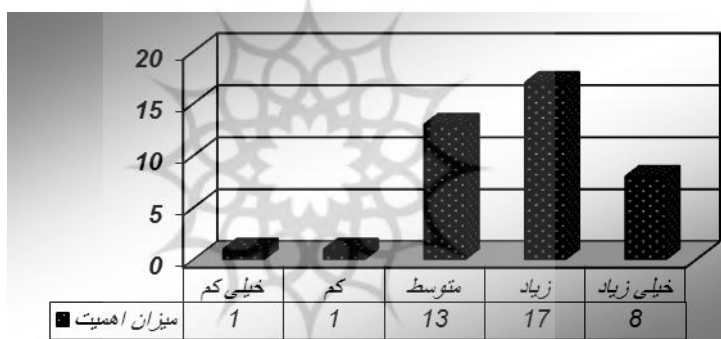
تجزیه و تحلیل یافته‌ها

جمع‌بندی داده‌های حاصل از پرسشنامه

جدول (۲) توزیع فراوانی مربوط به پاسخ‌های هدف تحقیق

سؤال	شاخص‌های هدف تحقیق	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۱	توسعه پایگاه‌های نیروی زمینی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر برد عملیاتی نیروهای مسلح ج.ا.ایران در نبردهای آتی تأثیرگذار می‌باشد؟	۷	۱۸	۱۵	۰	۰	۳/۸
۲	توسعه پایگاه‌های نیروی زمینی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر گسترش فعالیت‌های اطلاعات نظامی ج.ا.ایران در نبردهای آتی تأثیرگذار می‌باشد؟	۰	۲۰	۱۸	۲	۰	۳/۴۵
۳	توسعه پایگاه‌های نیروی زمینی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر کیفیت رزمی عوامل انسانی نیروهای مسلح ج.ا.ایران اثرگذار است؟	۰	۲۴	۱۵	۱	۰	۳/۵۷
۴	توسعه پایگاه‌های نیروی زمینی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر کاهش همکاری‌های نظامی ج.ا.ایران با کشورهای همجوار اثرگذار است؟	۷	۲۱	۱۰	۲	۰	۳/۸۲
۵	توسعه پایگاه‌های نیروی هوایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر عملکرد تسلیحات و تجهیزات نظامی ج.ا.ایران در نبرد آتی تأثیرگذار می‌باشد؟	۸	۲۴	۸	۰	۰	۴
۶	توسعه پایگاه‌های نیروی هوایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان در تنگنای لجستیکی نیروهای مسلح ج.ا.ایران در نبرد آتی تأثیرگذار می‌باشد؟	۱۲	۱۱	۱۷	۰	۰	۳/۸۷
۷	توسعه پایگاه‌های نیروی هوایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر افزایش روحیه جنگ‌آوری و رزمی نیروهای مسلح کشورهای متحد آمریکا در نبرد آتی تأثیرگذار می‌باشد؟	۸	۱۴	۱۳	۵	۰	۳/۷۲
۸	توسعه پایگاه‌های نیروی هوایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان در ناکارآمدی تسلیحات و تجهیزات دفاعی نیروهای مسلح ج.ا.ایران در نبرد آتی تأثیرگذار می‌باشد؟	۹	۱۹	۱۱	۱	۰	۴
۹	توسعه پایگاه‌های نیروی دریایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر توان دشمنان و رقبای منطقه‌ای کشورمان در کنترل و تردد شناورهای ج.ا.ایران در دریا	۱۲	۲۸	۰	۰	۰	۴/۳

سؤال	شاخص‌های هدف تحقیق	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
	تأثیرگذار می باشد؟						
۱۰	توسعه پایگاه‌های نیروی دریایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر تنزل موقعیت ژئوپلتیکی ج.ا.ایران اثرگذار است؟	۵	۷	۲۴	۰	۴	۳/۲۲
۱۱	توسعه پایگاه‌های نیروی دریایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر کاهش تعداد شرکای راهبردی ج.ا.ایران اثرگذار است؟	۱۶	۸	۱۲	۴	۰	۳/۹
۱۲	توسعه پایگاه‌های نیروی دریایی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا به چه میزان بر تحرکات دریایی ج.ا.ایران در منطقه اثرگذار است؟	۸	۱۵	۱۲	۱	۴	۳/۵۰
	میانگین	۸	۱۷	۱۳	۱	۱	۳/۹۴

نمودار (۱) توزیع فراوانی مربوط به پاسخ‌های هدف تحقیق

برای این هدف تعداد ۱۲ سؤال (مندرج در جدول) طرح گردیده و توسط جامعه نمونه پاسخ داده شده است که نتایج حاصل از پرسشنامه نشانگر این واقعیت است که ۲٫۵ درصد از پاسخگویان به گزینه خیلی کم، ۲٫۵ درصد به گزینه کم، ۳۲٫۵ درصد به گزینه متوسط، ۴۲٫۵ درصد به گزینه زیاد و ۲۰ درصد به گزینه خیلی زیاد پاسخ داده‌اند که این موضوع نشانگر تأثیر زیاد توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا بر امنیت نظامی ج.ا.ایران است.

با توجه به مقدار بحرانی و مقدار آماره آزمون به دست آمده، از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح معنی دار ۰/۰۵، در ناحیه H_1 قرار می‌گیرد و از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر

است، لذا فرضیه صفر رد و فرضیه ادعا تأیید می‌گردد، بنابراین توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در کشورهای منطقه غرب آسیا بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران تأثیر مثبت دارد. تجزیه و تحلیل توصیفی که از سؤالات پرسشنامه در خصوص میزان تأثیر توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا بر مبنای سه مؤلفه (توسعه پایگاه‌های زمینی، توسعه پایگاه‌های هوایی، توسعه پایگاه‌های دریایی) بر امنیت نظامی ج.ا. ایران به دست آمده، مؤید این واقعیت است که 75 درصد افراد جامعه نمونه، تأثیر توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران را در سطح متوسط به بالا و مورد تأیید می‌دانند و در ضمن چون میانگین این مؤلفه ۳/۷۶ است، تأثیر آن به میزان زیاد به بالا است. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان دریافت که بیشترین میزان اثربخشی در بین مؤلفه‌های مطرح شده در متغیر توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا از دیدگاه مخاطبان را مؤلفه توسعه پایگاه‌های هوایی داشته است. سپس مؤلفه‌های توسعه پایگاه‌های دریایی و توسعه پایگاه‌های زمینی به ترتیب در رتبه‌های پایین‌تر در ارزش‌گذاری‌های مخاطبان قرار گرفته است.

جدول (۳) مرتب‌سازی شاخص‌های احصاء شده

متغیر	مؤلفه	میانگین	اولویت
توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا	توسعه پایگاه‌های زمینی	۳/۶۶	۳
	توسعه پایگاه‌های هوایی	۳/۸۹	۱
	توسعه پایگاه‌های دریایی	۳/۷۳	۲
میانگین	-	۳/۷۶	

یافته‌های پژوهش

توسعه پایگاه‌های نظامی و دپوی تجهیزات نیروی زمینی ارتش آمریکا، پشتیبانی از نیروهای زمینی ارتش این کشور را در نبرد آتی علیه ج.ا. ایران آسان‌تر می‌نماید و می‌تواند تأثیر مستقیم در پشتیبانی و تقویت لجستیکی این نیروها داشته باشد، همچنین توسعه پایگاه‌های نیروی هوایی و دریایی آمریکا در منطقه غرب آسیا ارتش این کشور را قادر خواهد ساخت تا در کمترین زمان ممکن به اهداف حساس و حیاتی در عمق خاک ج.ا. ایران حمله نموده و زیرساخت‌های و اماکن حساس کشور را مورد اصابت قرار دهند. اما می‌تواند هدف خوبی برای نیروهای رزم (زمینی، هوایی، دریایی و موشکی) ج.ا. ایران در عملیات تقابلی علیه تأسیسات و پایگاه‌های آمریکا در منطقه محسوب گردد.

آمریکا اقدامات تقابلی علیه ج.ا.ایران را در منطقه غرب آسیا، علاوه بر مهار کشورمان به منظور اجرای راهبردی گسترده‌تر دنبال می‌نماید، آن هم مهار روسیه و چین در کل منطقه است. توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا و استقرار نیروهای این کشور در مرحله اول تأمین کنترل و حفاظت خطوط انتقال انرژی و ترانزیت کالا و تأمین امنیت متحدین خود در منطقه به ویژه رژیم صهیونیستی می‌باشد که این موضوع، به طور مستقیم و غیر مستقیم بر امنیت ج.ا.ایران تأثیر گذار می‌باشد و هزینه‌های ج.ا.ایران را بالا می‌برد. آنچه مسلم است، اینکه، کلیه اقدامات اعم از نظامی، سیاسی، اقتصادی، کمک مالی، تسلیحاتی و ... همگی در راستای حفظ منافع آمریکا در منطقه می‌باشد و این امر تحقق نمی‌یابد مگر منازعات موجود در منطقه، به ویژه در غرب آسیا کماکان ادامه داشته باشد و در صورتی که آرامش در منطقه غرب آسیا حاکم شود، مسلماً حفظ منافع آمریکا به خطر خواهد افتاد، و اکنون راهبرد ایران هراسی و اسلام هراسی گزینه مناسبی برای تحقق این امر و حفظ منافع برای آمریکا محسوب می‌گردد. بررسی اسناد و مدارک، مبین این امر است که امنیت ج.ا.ایران با توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا با همدیگر در ارتباط است. اگر مؤلفه‌های اثرگذار در کشورهای منطقه غرب آسیا تقویت گردد، تغییرات ایجاد شده در این مؤلفه‌ها بر امنیت نظامی ج.ا.ایران اثرگذار خواهد بود. توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا نمایانگر این موضوع است که تقویت کشورهای متحد آمریکا در منطقه را به دنبال خواهد داشت و به طور مستقیم و غیر مستقیم تهدیدات علیه کشورمان را در عملیات آتی افزایش خواهد داد.

کلیه مصاحبه‌شوندگان به غیر از یک نفر، عنوان داشته‌اند که اقدامات نظامی راهبردی آمریکا در منطقه غرب آسیا، بر امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران تأثیر بالایی دارد. به اعتقاد این صاحب‌نظران، توسعه پایگاه‌های زمینی و دپوی تجهیزات نیروی زمینی ارتش آمریکا، پشتیبانی از نیروهای زمینی ارتش این کشور را در نبرد آتی علیه ج.ا.ایران آسان‌تر می‌نماید. توسعه پایگاه‌های هوایی ظرفیت تازش هوایی علیه اهداف مختلف و تأسیسات حیاتی و حساس در عمق خاک ج.ا.ایران را افزایش داده و توسعه پایگاه‌های دریایی نیز تهدید نظامی دریای پابه علیه کشورمان را افزایش خواهد داد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پس از مطالعه منابع و بررسی اسناد و مدارک و انجام تحقیقات لازم از طریق مصاحبه با صاحب‌نظران، اخذ پرسش‌نامه و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده در رابطه با موضوع تحقیق که به روش کتابخانه‌ای توصیفی و به طریق کمی و کیفی انجام گرفت، نتایج زیر که اهداف تحقیق می‌باشد حاصل گردید: توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا به ویژه همسایگان ج.ا.ایران، موجب تحمیل هزینه‌های دفاعی فراوان بر کشورهای منطقه شده است. در این راستا

آمریکا با توسعه پایگاه‌های نظامی خود علاوه بر بحث تأمین کنترل و حفاظت خطوط انتقال انرژی (نفت و گاز) و ترانزیت کالا و تأمین امنیت متحدین خود در منطقه به ویژه رژیم صهیونیستی، به طور مستقیم و غیر مستقیم بر امنیت ج.ا. تأثیرگذار می‌باشد که از جمله می‌توان به مواردی همچون محاصره کامل ج.ا. ایران با در اختیارگرفتن پایگاه‌های نظامی کشورهای منطقه، مقابله با تأثیرات و نفوذ ج.ا. ایران در کشورهای منطقه، ممانعت و یا تضعیف حضور ج.ا. ایران در بازارهای اقتصادی موجود در منطقه، تقویت برتری نظامی نیروهای مسلح کشورهای همسایه که به موجب آن تقویت دیدگاه‌های ایران ستیزی و افزایش تفکر تهاجمی متحدین آمریکا علیه ج.ا. ایران در منطقه خواهد شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از سه ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها شامل مصاحبه، پرسشنامه و اسناد و مدارک، مبین تأثیرگذاری بالای توسعه پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه غرب آسیا بر امنیت نظامی ج.ا. ایران بوده و نتایج فرضیه‌های اول تا سوم این واقعیت را اثبات می‌نماید.

افزایش توانایی‌های نظامی ج.ا. ایران در حوزه بازدارندگی می‌تواند با تقویت هر چه بیشتر، به ممانعت در ایجاد برآوردهایی بیانجامد، که قصد حمله به ج.ا. ایران را در ذهن می‌پروراند. از منظر صاحب‌نظران این پژوهش، بایستی در حوزه بازدارندگی به شدت تقویت گردد. در این راستا موارد ذیل به نیروهای مسلح ج.ا. ایران پیشنهاد می‌گردد:

- نیروهای مسلح ج.ا. ایران کماکان ارتقاء موشک‌های بالستیک کوتاه برد خود را جهت هدف قراردادن پایگاه‌های نظامی آمریکا و متحدین آن در منطقه، در دستور کار داشته باشند.

- افزایش تعداد سکوهای پرتابی و مکان‌های شلیک موشک و در کنار آن ساخت سایت‌های مستحکم و زیرزمینی مخفی جهت انحراف حملات موشکی متقابل آمریکا و متحدین آن در منطقه. این اقدامات کشورمان را قادر می‌سازد تا توانایی خود را در عملیات‌های "بزن در رو" ارتقا دهد و این مکان‌های پرتابی را برای حملات بعدی حفظ نماید.

- بهره‌مندی از نیروهای همسو با محور مقاومت در عمق منطقه با هدایت نیروی قدس سپاه و تقویت بازوهای منطقه‌ای کشورمان در حوزه محور مقاومت. این نیروها از طریق اجرای عملیات‌های نامنظم می‌توانند از طریق سرزمین سایر کشورها در زمان حمله احتمالی به کار گرفته شوند.

- ج.ا. ایران در دریا نیز می‌تواند ورود و خروج انواع شناورها را کنترل و در صورت حمله احتمالی، مسیر آنها را مسدود نماید و این امکان از طریق مین‌ریزی دریایی و استفاده از تعداد زیاد زیردریایی‌های کوچک و تجهیز نمودن آنها به سامانه‌های کنترلی و مین‌گذاری‌های پنهانی صورت پذیرد.

- توانمندسازی و تقویت سامانه‌های مربوط به شبکه پدافند هوایی و ایجاد شبکه‌های فیبر نوری مستحکم و زیرزمینی جهت برقراری ارتباط ایمن و همچنین انتخاب محل‌های بومی ویژه برای تأسیسات حیاتی و حساس.

- تلاش ج.ا.ایران در راستای پایان بخشیدن به روند مسابقه تسلیحاتی کشورهای منطقه، از طریق رفع تدریجی انواع محدودیت‌ها در مورد همکاری‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی با کشورهای منطقه به ویژه حوزه خلیج فارس، در قالب طرح‌های کوتاه مدت (رفع موانع و تهدیدات، استفاده از فرصت‌ها و اعتماد سازی و ...)، میان مدت (انجام همکاری دفاعی با هدف خروج بیگانگان از منطقه و ...) و بلند مدت (انعقاد پیمان‌های دفاعی مشترک).

منابع

- افضل‌ی، رسول، *پیامدهای ژئوپلیتیکی یازدهم سپتامبر در منطقه خاورمیانه*، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۷۵، پاییز ۱۳۸۵
- اژدری، بهروز، عزیز، پروانه؛ *بررسی تحریف نام خلیج فارس و تبعات سیاسی و امنیتی*، مجموعه همایش بین‌المللی خلیج فارس، انتشارات جهاد دانشگاهی، سال ۱۳۸۵.
- برکشلی، فریدون، نفت و سیاست در خاورمیانه، برگزیده دیدگاه‌های گروه ریامونت، نشر قومس، ۱۳۷۸.
- *تحلیل و ارزیابی سند استراتژی دفاع ملی آمریکا*، پژوهشکده مطالعات راهبردی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۴ بهمن ۱۳۹۶
- تهامی، مجتبی، امنیت ملی، دکترین، سیاست‌های دفاعی و امنیتی، انتشارات دعا، جلد دوم، ۱۳۹۰.
- چالمرز جانسون، مصادف امپراتوری، امپریالیسم نظامی آمریکا در قرن ۲۱، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، ۱۳۸۴.
- ذوالفقاری، مهدی، ۱۳۸۴، *پیامدهای حضور ایران در منطقه*، روزنامه رسالت، ۲۶ اسفند ۱۳۸۴.
- زونی استنلی، لاکمن، مارس ۲۰۱۷، *صنایع دفاعی در کشورهای عربی، بازیگران و راهبردها*، ترجمه اداره کل پژوهش خیرگزاری فارس، بسته تبیینی تحلیلی شماره ۱۰، ۱۳۹۶.
- سلامی، حسین، وضعیت استراتژیک و ژئوپلیتیک منطقه خاورمیانه، دانشگاه عالی دفاع ملی، سال ۱۳۸۶.
- *سند راهبرد امنیت ملی آمریکا*، اندیشکده راهبردی تبیین، ترجمه گروه فرمانطقه، ۲۶ دی‌ماه ۱۳۹۶
- عزتی، عزت‌الله، ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم، تهران، سمت، ۱۳۸۰.
- عزتی، عزت‌الله، جزوه درس ژئوپلیتیک و ژئواستراتژی، ۱۳۷۳.
- *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، سال چهارم، شماره سیزدهم و چهاردهم ° تابستان و پاییز ۱۳۸۱.
- لیاخفسکی، الکساندر، *تاریخ خاورمیانه ترجمه جزایری* ۱۳۸۲.
- لوئیس، برنارد، *خاورمیانه: دو هزار سال تاریخ از ظهور مسیحیت تا امروز*، ترجمه حسن کامشاد، تهران، نشر نی، ۱۳۹۱.
- مؤمنی، میرقاسم، *خاورمیانه ۴ ویژه خلیج فارس*، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، تهران، ۱۳۸۴.
- مولایی، علی‌رضا، *نقدی بر خواندنی‌های ژئوپلیتیک*، تهران، دانشکده امام محمد باقر(ع)، ۱۳۸۲.

- گزارش تحلیلی، گروه امنیت، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی، راهبردهای خصمانه سعودی علیه جمهوری اسلامی در حوزه‌های تقابل منطقه‌ای دیپلماسی عمومی و اقدامات امنیتی، ۱۳۹۷.
- مقاله گزارش گروه دفاع و امنیت، روزنامه مشرق، ۱۳/۹/۱۳۹۰.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی